

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

HONORÉ DE BALZAC – OTEC GORIOT

Autor	Mgr. Jiří Ondra
Anotace	Práce s jedním z klíčových textů světové prózy, ukázky, práce s textem, interpretace
Očekávaný přínos	Procvičení čtenářské gramotnosti, procvičení navazujících znalostí (autor, dílo, literární teorie)
Tematická oblast	Umění a literatura
Téma	Honoré de Balzac – Otec Goriot
Předmět	Český jazyk a literatura
Ročník	2.
Obor vzdělávání	Maturitní obory
Stupeň a typ vzdělávání	SOŠ
Název DUM	Š6/S3/16
Datum	31. 10. 2013

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Cvičení

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Ukázka č. 1

Dům, v němž je zařízen měšťanský penzionát, patří paní Vauquerové. Stojí dole v ulici Neuve-Sainte-Geneviève, na místě, kde se půda svažuje k ulici Arbaléte tak prudce a příkře, že koně tam zřídka kdy vyjíždějí a sjíždějí. Proto se tam daří tichu, které panuje v těchto ulicích, vtěsnaných mezi dómem Val-de-Grace a Panteonem, dvěma památnými stavbami. Ty mění ráz ovzduší, prozařující je žlutými pablesky a zaclánějící vše chmurnými stíny, jež vrhají jejich kupole. Dlážďení je tam, suché, stružky jsou bez bláta i bez vody, podél zdi roste tráva. Tam se zasmuší všichni chodci, i nejbezstarostnější, rachocení vozu vyrůstá v událost, domy jsou tam ponuré a stěny páchnou vězením. Pařížan, který by se sem zatoulal, viděl by tu jen měšťanské penzionáty nebo ústavy, bídu nebo nudu, živořící stáří, radostnou mládež zapraženou jen do práce. Žádná čtvrť v Paříži není hroznější, a – dozejme – neznámější. Zvláště ulice Neuve-Sainte-Geneviève tvoří jakoby jedině vhodný bronzový rámec pro tento příběh, k jehož pochopení nemůžeme svou vnímavost ani dost připravit hnědými barvami a vážnými myšlenkami. Právě tak, jako když poutník sestupuje do katakomb, schod za schodem světla ubývá a hlas průvodce zní dutěji. Pravdivé přirovnání! Kdo rozhodne, nač je příšernější pohled, zda na vyschlá srdce či na prázdné lebky? Penzionát je průčelím obrácen do zahrádky, takže se dům stáčí v pravém úhlu do ulice Neuve-Sainte-Geneviève, kde ho vidíte přezírnutý v jeho hloubce. Toto průčelí lemuje mezi domem a zahrádkou vyštěrkovaný žlábek v šíři jednoho sáhu, před nímž je písčítá alej, vroubená čapími nůsky, oleandry a marhaníky, zasázenými ve velkých modrých a bílých majolikových kořenáčích. Do této aleje se vstupuje postranními dveřmi, nad nimiž je nápis: *Dům Vauquerové* a pod tím: *Měšťanský penzionát pro oboje pohlaví a ostatní*. Za dne můžeme spatřit mřížkami dveří, vyzbrojených drncivým zvonečkem, na konci malého chodníčku na stěně proti ulici loubí, namalované mramorovou zelení místním umělcem. Pod zdánlivým, jen namalovaným výklenkem stojí socha boha lásky. Při pohledu na oprýskaný nátěr, který ji pokrývá, mohli by snad milovníci symbolů odhalit jakýsi mýtus pařížské lásky, která se léčí několik kroků odtud. Na podstavci polozašlý nápis upomíná dobu vzniku této výzdoby, neboť tlumočí nadšení pro Voltaire, který se vrátil do Paříže roku 1777: *Ať u? jsi kdokoli, zde je tvůj pán, vládí vždy, vládne a povládne nám*. Na noc je místo mřížkovi nasazena do dveří výplň. Zahrádka tak široká, jak je dlouhé průčelí, je obehnaná zdi ze strany ulice a společnou zdi sousedního domu, který je takřka schovaný pláštovým porostem břečťanu a vábí pozornost pařížských chodců svou malebností. Obě tyto zdi jsou ozdobeny popínavými stromky a révou, o jejichž nedozrálé a zaprášené plody se paní Vauquerová každoročně třeše a neustále o nich hovoří se svými strážníky.

Podél každé zdi se táhne úzká alej až k lipovému loubí. Slovo topaní Vauquerová, třebaže je rozená šlechtična, důsledně vyslovuje *Upne*, ačkoliv na tuto mluvnickou chybu byla upozorněna svými hosty. Mezi oběma bočními alejemi je čtverec artyčoků a po jeho stranách kuželovitě přistřižené ovocné stromy. Je lemován šťovíkem, hlávkovým salátem a petrželí. Pod lipovým loubím stojí kulatý zeleně natřený stůl se židličkami kolem. Tam přicházejí zaletních veder strážníci, kteří si mohou dovolit koupit šálek kávy a pochutnávají si na ní, když vedro žhne jako v líhni. Průčelí o třech poschodích, nastavené mansardami, je vystavěno z kamene a natřeno onou žlutou barvou, která vtiskuje hnusný ráz téměř všem pařížským domům. Okna, jichž hledí pět z každého poschodí, mají malé tabulky a jsou opatřena žaluziemi, z nichž ani jedna není stejně vytažena, takže se svou výškou neshodují. Do hloubky má tento dům dvě okna, jež jsou v přízemí ozdobena železnou mříží. Za budovou je asi dvacet stop široký dvůr, kde žijí v dobré shodě prasata, slepice, králíci a na jehož konci je kůlnička na dříví. Mezi tímto dřevníkem a oknem z kuchyně vystupuje špižirna, pod níž vytékají mastné splašky z výlevky. Ze dvora vedou úzká vrátka do ulice Neuve-Sainte-Geneviève, kudy kuchařka vyhazuje odpadky z domu a splachuje toto smetiště silným chrstáním vody, aby zahnila hnilobný pach.

Přízemí, jež slouží jako měšťanský penzionát, má první pokoj se dvěma okny na ulici, pokoj, do něhož se vstupuje skleněnými dveřmi. Tento salón sousedí s jídelnou, která je oddělena od kuchyně schodištěm, jehož stupně jsou sestavované ze dřeva i dlaždic, natřené a vydrhnuté. Nic není smutnějšího na pohled než tento salón s křesly a židlemi, vyčalouněnými střídavě matně a leskle pruhovanou látkou. Uprostřed stojí kulatý stůl, pokrytý svatoanenským mramorem, na něm, kávový soubor z bílého porcelánu, zdobený zlatými, napolo odřenými žilkami, porcelán, jaký je dnes vidět všude. Tento Pokoj s dosti chatrnou podlahou je vyložen pažením do výše člověka. Ostatek stěn je potažen tapetami, na nichž jsou hlavní výjevy z *Telemacka*, jejichž klasické postavy jsou kolorovány. Výplň mezi zamřížovanými okny skýtá strážníkům penzionátu obraz hostiny, kterou vystrojila Kalypso pro syna Odysseova. Už čtyřicet let je tento obraz terčem vtipů mladých členů penzionátu, kteří se cítí povzneseni nad své postavení, vysmívají-li se obědu, k němuž je dohnala jejich chudoba, Kamenný krb, jehož stále čisté ohniště prozrazuje, že v něm plápolá oheň jen při slavnostních příležitostech, je ozdoben dvěma vázami s umělými květinami, zašlými a pomačkanými

Mezi nimi jsou nevkusné pendlovky z namodralého mramoru. Tento první pokoj vydechuje pach, pro nějž nemáme v slovníku jména a který by se dal označit jako *pach penzionátu*. Čpí zatachlinou, plísni, žluklostí; studí, vlhne tu nos a vlhkost proniká šatstvem; je cítit jako místnost, v níž se obědvalo; čpí nádobím, špižirnou, noclehárnou. Možná, že by se dal popsat, kdyby se vynalezl způsob, jak určit, kolik je v tomto základním a odporném ovzduší zvláštních přímětek katarálních a přímětek *sui generis* každého mladého či starého strážníka. Nuže, ačkoliv je tak ohavně odporný, je tento salón, srovnáte-li jej s jídelnou, která s ním sousedí, elegantní a navoněný jako nějaký budoár. Jídelna je celá vykládaná dřevem, byla kdysi vymalována barvou dnes už neurčitou, která tvoří základ, na nějž špína nakupila nános tak, že tam vkreslila podivuhodné obrazy.

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Otázky k ukázce č. 1

- Do jakého směru dílo patří?
- Jaké znaky literárního směru román splňuje?
- Vyhledejte prvky popisu. Co je jeho úkolem?
- Zařadte tuto prózu do kontextu Balzakova díla.
- Jaká literární forma je v realismu dominantní?
Co je pro ni typické?

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Ukázka č. 2

»Jste nějak zasmušilý, pane markýzi,« řekl mu Vautrin, který se na něho zahleděl pohledem, jímž, jak se zdálo, pronikal do nejskrytějších tajů srdce. »Nedám si líbit vtipy těch, kteří mi říkají „pane markýzi“, « odpověděl. »Aby byl někdo skutečně markýzem, musel by mít sto tisíc liber důchodu, a žije-li někdo v domě Vauquerové, určitě není miláčkem Štěstěny.«

Vautrin pohlédl na Rastignaca otcovsky a pohrdlivě, jako by byl řekl: »Pidimužičku, tebe bych spolkl najednou!« Nahlas odpověděl: »Jste ve špatné náladě, protože jste asi neměl úspěch u krásné hraběnky de Restaud.« »Zavřela přede mnou dveře, protože jsem jí řekl, že její otec jídá s námi u stolu,« zvolal Rastignac.

Všichni strážníci pohlédli jeden na druhého. Otec Goriot sklopil oči a obrátil se, aby si je osušil. »Vhodil jste mi tabák do oka,« řekl svému sousedu.

»Kdo bude od nynějška trápit otce Goriota, bude mít co dělat se mnou,« odpověděl Evžen, dívaje se na souseda, bývalého výrobce nudlí, »je lepší než my všichni. Nemluví o dámách,« pravil, obrací se k slečně Tailleierové. Tato věta znamenala jakési rozuzlení, Evžen ji pronesl tak, že umlčel všechny strážníky. Jen Vautrin udělal špatný vtip:

»Vezmete-li si na starost otce Goriota a budete-li jeho odpovědným zástupcem, pak se musíte umět dobře ohánět mečem a dobře střílet z pistole.«

»Tak tomu bude,« řekl Evžen.

»Tak vy jste tedy dnes vytáhl do boje?«

»Možná,« odpověděl Rastignac. »Nikomu však nejsem povinen se zpovídat, jelikož se také nechci pít po tom, co druhí dělají v noci.« Vautrin se úkosem podíval na Rastignaca.

»Chlapečku, nechceme-li se dát obalamutit loutkami, musíme vejít až do zákulisí boudy a ne se spokojit jen jukáním do děr závěsů. Dost řeči,« dodal, když viděl, že se Evžen zase chystá durdit. »Trošičku si spolu jednou pohovoříme, až budete chtít.«

Další průběh oběda byl chmurný a odměřený. Otec Goriot, zabrán do hluboké bolesti, kterou mu způsobila řeč studentova, nepostřehl, že smýšlení o něm se změnilo k jeho dobru a že mladý muž, vynutiv si konec jeho trápení, převzal nad ním ochranu. »Byl by tedy pan Goriot,« řekla paní Vauquerová potichu, »přece jen otcem *ňáké* hraběnky?«

»A baronky,« odsekl jí Rastignac. »Však se jen k tomu hodí,« řekl Bianchon Rastignacovi, »prohmatal jsem mu hlavu: má jen jeden hrbolek, hrbolek otcovství, bude to typ *věčného otce*.« Evžen byl příliš vážný, takže ho vtip Bianchonův nerozesmál.

Chtěl si vzít k srdci rady paní de Beauséant a ptal se sám sebe, jak a kde si má opatřit peníze. Popadla ho starost, když uviděl nekonečné širé pláne světa, které se rozprostíraly před jeho očima zároveň pusté i bohatě přeplněné. Když bylo po obědě, všichni ho nechali v jídelně o samotě. »Vy jste tedy viděl mou dceru?« zeptal se ho Goriot dojatě.

Byl probuzen ze svých úvah tím staříkem, vzal ho Evžen za ruku, a pozoruje ho s jakousi něhou, odpověděl:

»Jste hodný a čestný muž, později si promluvíme o vašich dcerách.« Zdvihl se, protože nechtěl slyšet otce Goriota, a uchýlil se do svého pokoje, kde napsal své matce tento dopis.:

»Drahá maminko, podívej se, nemáš-li ještě nějaký třetí prs, z něhož bys mi mohla dát pít. Jsem v takovém postavení, že bych mohl rychle i udělat štěstí. Potřebuji dvanáct set franků, a to stůj co stůj. Neřkej o mé žádosti nic otci, možná, že by byl proti tomu, a kdybych neměl ty peníze, byl bych vydán na pospas zoufalství, které by mi nakonec prohnalo mozek kulkou. Vysvětlím Ti své důvody, jakmile se s Tebou uvidím, neboť bych Ti musel vypsát celé svazky, abych Ti objasnil situaci, v níž jsem. Nehrál jsem, maminečko, nic nejsem dlužen, ale trváš-li na tom zachovat mi život, který jsi mi dala, musíš mi tuto částku sehnat. Nuže, právě jsem byl u vikomtesy de Beauséant, která mě přijala do své ochrany. Musím chodit do společnosti, a nemám ani vindry na čisté rukavice. Svedl bych jist jen chleba, pít jen vodu a v nouzi se postit; ale nemohu se obejít bez náradí, jímž se okopává vinice v zdejších kraji pařížském. Jde o to, abych si proklestil svou cestu, anebo zůstal v blátě. Jsem si vědom všech nadějí, které jste do mne vložili, a chci je nyní uskutečnit. Zlatá maminko, prodej některé ze svých starých šperků, brzy Ti je nahradím. Znáš dostatečně postavení naší rodiny, abych uměl docenit takovou obět, a musíš věřit, že Tě zbytečně o to nežádám, jinak bych byl nelidský. Viz v mé prosbě jen výkřik naprosté nutnosti. Naše budoucnost závisí úplně na této podpoře, s níž musím zahájit své tažení, neboť život v Paříži je neustálý boj. Kdybys snad k doplnění částky neměla jiných prostředků než prodej tetiččiných krajek, řekni jí, že ji za ně pošlu krásněji...atd.«

Napsal každé ze svých sester, žádaje je o jejich úspory, a aby je z nich dostal, aniž by se o své oběti, kterou mu jistě rády přinesou, zmínily rodině, zaútočil na jejich jemnocit, dotýkaje se strun cti, které jsou tak dobře napjaty a rozevřuty se tak silně v mladých srdcích. Když dopsal tyto dopisy, přece jen pocítil bezděčné chvění. Zachvěl se a roztřásl. Tento mladý ctižádostivec znal neposkvrněnou vznešenost těchto duší, zahrabaných v samotě, věděl, jaké starosti způsobí svým dvěma sestrám a také co jim bude působit potěšení, s jakou radostí budou potají někde na konci vinice hovořit o svém vroucně milovaném bratru. Jeho svědomí se opět vyjasnilo a osvitilo mu je, jak počítají tajně svůj malý poklad: viděl je, jak vynaložily listivý důvtip mladých dívek, aby mu poslaly *incognito* tyto peníze, dopustivše se tak svého prvního podvodu, aby dokázaly svou velkomyslnost. »Srdce sestřino je čisté jako diamant a neskonale něžné!« řekl si. Stydl se za to, že psal. Jak mocná budou jejich přání, jak Čistá bude prosba jejich duší k nebi! S jakou rozkoší by se neobtěžovaly? Jaká bolest stihla by asi matku, kdyby nemohla poslat celou částku!

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Otázky k ukázce č. 2

- Charakterizujte postavy v díle.
- Procházejí nějakým vývojem? Mění se v čase jejich charaktery a způsoby jednání?
- O Rastignakovi se obvykle hovoří jako o literárním typu. Co to znamená?
- Kdo je Vautrin. Jakou roli hraje?
- Vyhledejte pojem „trickster“. Aplikujte na román.

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Ukázka č. 3

»Ano,« řekl Evžen. »Ale jak můžete, pane Goriote, bydlet v takové díře, když máte své dcery tak bohatě provdané?« »Prosím vás,« řekl zdánlivě bezstarostně, »nač bych já potřeboval lépe bydlet? Nemohu vám to vysvětlit, neumím říci kloudně dvě slova za sebou. Tady všechno vězí,« dodal, ťukaje na své srdce, »život pro mne je v mých dvou dcerách. Baví-li se ony dobře, jsou-li šťastny, pěkně oblečeny, chodí-li po kobercích, co na tom záleží, v čem já jsem oblečen a jak to vypadá, kde já spím? Není mi vůbec zima, je-li jim teplo, nenudím se, smějí-li se ony. Jen jejich starosti mě trápí. Až vy budete otcem a řeknete si za hlaholu dětského švitoření: „To vzešlo ze mne!“, až pocítíte, jak tyto bytůstky jsou spjaty s každou kapkou vaší krve, z níž vyrostly jako její křehký květ, neboť v tom to vězí! – pak budete myslet, že jste součástí jejich těla a že jejich chůze uvádí v pohyb i vás. Jejich hlas mi všude odpovídá. Při jejich pohledu, je-li smutný, mi tuhne krev. Jednou poznáte, že člověk je mnohem šťastnější jejich štěstím než štěstím vlastním. Nemohu vám to vysvětlit, je to nějaké vnitřní nutkání, které šíří po celém těle blažený pocit. Zkrátka, žiji trojnásobně. Chcete, abych vám pověděl něco divného? Nuže, když jsem se stal otcem, pochopil jsem Boha. Proniká vším a všechno tvorstvo vzniklo z něho. Pane, jsem také ve svých dcerách. Pouze já miluji své dcery víc než Bůh, a mé dcery jsou krásnější než já. Mé dcery jsou tak blízko mé duši, že jsem tušil, že je dnes večer uvidíte. Můj bože, muži, který by učinil mou Delfínku tak šťastnou, jako se cítí žena vroucně milovaná, tomu bych cídil boty, všechno bych mu obstaral. Dověděl jsem se od její komorné, že ten panáček de Marsay za nic nestojí. Dostal jsem chuť zakroutit mu krk. Nemilovat takový ženský klenot se slavičím hláskem a s krásnou postavou! Kam dala oči, že se provdala za toho Alasana, takové tlusté poleno? Obě se měly provdat za pěkné a laskavé mladé muže. Ostatně samy si vybraly.« Otec Goriot byl skvělý. Evžen ještě nikdy neměl příležitost vidět ho v záři ohně jeho otcovské vášně. Pozoruhodná je síla vnuknutí, jež je skryta v citech. Jakmile sebedrsnější bytost vyjadřuje silné a opravdové hnutí myslí, vyzařuje zvláštní fluidum, které mění výraz tváře, oživuje pohyby, zabarvuje hlas. Často i nehloupější bytost prudkostí své vášně dosahuje nejvyšší výmluvnosti, i když ne právě v řeči, a jako by se pohybovala v zářivých oblastech. V této chvíli byla v hlase a pohybu tohoto starocha sdělná síla, již se vyznačuje veliký herec. A což nejsou naše ušlechtilé city básněmi vůle?

»Pak se snad nebudete hněvat, dovíte-li se,« řekl mu Evžen, »že se asi rozejde s tím panem de Marsay. Ten hejsek ji opustil a přitočil se k princezně Galathionnové. Já jsem se však do paní Delfíny zamiloval.« »Tak?« řekl otec Goriot.

»Ano. Nemyslím, že bych se jí byl nelíbil. Mluvíli jsme o lásce celou hodinu a pozítří, v sobotu, ji mám přijít navštívit. «Ach, drahý pane, jak bych vás miloval, kdybyste se jí líbil! Vy jste hodný, vy byste ji netrápil! Kdybyste ji zradil, podřízil bych vám krk. Žena dvakrát nemiluje, pamatujte si! Můj bože, mluvím já to ale hlouposti, pane Evžene. Je tady chladno pro vás. Můj bože, tak jste ji tedy slyšel? Co mi po vás vzkázala?« »Nic,« řekl sám sobě Evžen. »Řekla mi,« odpověděl nahlas, »že vám posílá pěkné dceřino políbení!«

»Sbohem, souse, dobře se vyspěte a ať se vám zdají krásné sny! Mně se bude o vašich slovech zdát. Ať vás Bůh posílí ve vašich přáních! Byl jste pro mne dnes večer jako dobrý anděl, jenž mi svými křídly přivál představu mé dcery.« »Ubožák!« řekl si Evžen uléhaje. »Musel by pohnout i srdcem z mramoru. Čerta na něho myslela jeho dcera!«

Od této rozmluvy viděl otec Goriot ve svém sousedovi důvěrníka, o němž se mu ani nesnilo, přítele. Vznikl mezi nimi jedině možný vztah, jímž tento stařec se mohl připoutat k jinému muži. Otec Goriot si připadal, že je blíž své dceři Delfíně, tušil, že bude od ní vlídněji přijímán, stane-li se Evžen baronce drahým.

Svěřil mu jednu ze svých bolestí. Paní de Nucingen, již tisíckrát denně přál štěstí, nepoznala něhu lásky. Evžen byl jistě nejroztomilejší mladý muž, kterého kdy viděl, abychom užili jeho vlastních slov, a otec asi předpokládal, že student ji zahrne všemi radostmi, jichž se jí dosud nedostávalo. Stařík lnul tedy k svému sousedovi stále vzrůstajícím přátelstvím, bez něho by asi bylo nemožno pochopit rozuzlení tohoto příběhu.

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Otázky k ukázce č. 3

- Vysvětlete pojem kritický realismus.
- Co víte o Balzakově životě? Z jaké pozice kritizoval vyšší vrstvy?
- Srovnejte typické prvky světového a domácího realismu.
- Vyhledejte v díle protiklady.
- Vysvětlete pojem morální smrt.

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Ukázka č. 4

Druhého dne Goriot a Rastignac už jenom čekali, až se povozníkovi uráčí je odstěhovat z měšťácké stravovny, když k poledni zahrčel v ulici Neuve-Sainte-Geneviève povoz a zastavil před vraty Domu Vauquerové. Vystoupila z něho paní de Nucingen, ptala se, je-li zde dosud její otec. Po Sylviiň kladné odpovědi vystoupila mrštně po schodech. Evžen byl doma, aniž to jeho soused věděl. Při snídani poprosil otce Goriota, aby mu odnesl jeho svršky, a řekl mu, že ve čtyři hodiny bude v ulici Artois. Zatím však co staroch byl hledat nosiče, Evžen se hbitě přihlásil na přednáškách a vrátil se domů nikým nespátný, aby vyrovnal účty s paní Vauquerovou. Tuto povinnost nechtěl ponechat Goriotovi, který by byl jistě ve své horlivosti za něho zaplatil. Bytná odešla. Evžen vystoupil do svého pokoje podívat se, zda tam nic nezapomněl, a blahopřál si k tomuto nápadu, když nalezl ve stole v zásuvce stvrzenku in bianco, kterou podepsal Vautrinovi a bezstarostně pohodil, když ji proplatil. Protože zde nebyl oheň, chtěl ji právě rozrhat na malé kousičky, když poznal Delfínin hlas, nechtěl působit hřmot, a proto se zastavil, aby poslouchal, myslí si, že nemá mít před ním žádné tajemství. Po prvních slovech však shledal rozhovor mezi otcem a dcerou příliš zajímavý, aby jej nevslechl.

»Ach, tatínku,« říkala, »kéž by vás bylo napadlo žádat účet z mého jmění ještě včas, abych nebyla na mizině! Mohu mluvit?«

»Ano, nikdo v domě není,« řekl otec Goriot vzrušeně. »Co je vám, otče?« zeptala se paní de Nucingen.

»Právě jsi mi dala ránu palicí do hlavy,« odpověděl stařec. »Kéž ti Bůh odpustí, milé dítě! Ty nevíš, jak tě mám rád. Kdybys to byla věděla, nebyla bys mi tak náhle řekla takové věci, zvláště není-li ještě všechno ztraceno. Copak se stalo tak důležitého, že jsi mě sem přišla navštívit, když bychom byli za několik okamžiků už v ulici Artois?«

»Ach, otče, copak je člověk pánem nad tím, co ho prvně napadne v rozčilení? Zbláznila jsem se! Váš právní zástupce nám odhalil trochu dříve pohromu, která bezpochyby později propukne. Potřebujeme nezbytné vaši starou obchodní zkušenost a přiběhla jsem za vámi, jako se chytáme i stébla, topíme-li se. Když pan Derville poznal, že se mu Nucingen nečestnými klíčkami vytáčí, pohrozil mu procesem a řekl, že rychle vymůže zmocnění od předsedy soudu. Nucingen se mne dnes ráno přišel zeptat, chci-li svou i jeho záležitost. Odpověděla jsem, že se v tom všem nevyznám, že mám jmění, že mám svým vlastním jménem vládnout a že o všechno, co se vztahuje k tomuto sporu, se stará můj advokát, já že o tom nemám nejmenší tušení a ani nejsem schopna o této věci něco vyslechnout. Není to tak, jak jste mi poradil, abych řekla?« »Dobrá,« odpověděl otec Goriot.

»Nuže,« pokračovala Delfína, »a on mě do svých záležitostí zasvětil. Vložil všechnen svůj i můj kapitál do podniků, které se právě rozběhly a do nichž musel ještě kromě toho vložit velké peníze. Kdybych ho nutila, aby mi odevzdal mé věno, byl by nucen prohlásit se neschopným platit dluhy. Naproti tomu zaručuje se svou ctí, že mi vrátí mé jmění zdvojnásobené nebo ztrojnásobené tím, že vloží mé peníze do spekulací pozemkových, jež mi vynesou nakonec majetnictví všech statků. Drahý otče, byl upřímný, polekal mě. Žádal mě, abych mu odpustila jeho chování, vrátil mi svobodu, dovolil mi, abych žila po svém s podmínkou, že mu dovolím, aby mohl plně vládnout finančními záležitostmi pod mým jménem. Aby mi ukázal svou dobrou vůli, slíbil mi, že zavolá po každé pana Dervilla, budu-li chtít, aby mi prokázal, že listiny, jež na mne převedl, jsou řádně vedeny. Zkrátka vložil do mých rukou celý svůj osud. Žádá dále, abych ještě dva roky vedla jeho dům, a proboha mě prosil, abych pro sebe neutrácela víc, než co mi povolí. Dokázal mi, že všechno, co může učinit, je zachovat zdání, že opustil svou baletku, a že se podrobí co nejpřísnější, ale nejnenápadnější šetrnosti, aby dosáhl úspěchu ve svých spekulacích, aniž poškodí svůj úvěr. Vyčinila jsem mu, všechno jsem mu vyvrátila svými pochybnostmi, abych ho dohnala do úzkých a vyzvídala tak víc: ukázal mi své knihy, nakonec se rozplakal. Nikdy jsem neviděla muže v takovém stavu. Ztratil hlavu, mluvil o tom, že se zabije, blouznil. Bylo mi ho líto.«

»A ty věříš jeho povídkám?...« zvolal otec Goriot. »Je to komediant! Setkal jsem se s Němci v obchodním řízení: tito lidé jsou téměř všichni poctiví, nevinní jako lilium; skrývá-li se však pod zdáním poctivosti a dobráctví i chytráctví a šarlatánství, pak jsou mnohem většími chytráky a šarlatány než kdokoliv jiný. Tvůj muž tě balamutí. Cítí se v úzkých, dělá, zeje po něm veta, chce panovat víc pod tvým jménem, než může pod svým. Bude těžít z této okolnosti, aby se mohl pustit do svých výhodných obchodů. Je zrovna tak vychytralý jako věrolomný; je to špatný chlap. Ne, na neodejdu na hřbitov Pére-Lachaise, abych zanechal své dcery o všechno okradeny. Ještě se trochu v obchodu vyznám. Tak on, jak říká, vložil svůj majetek do podnikání. Dobrá, jeho podíl je tedy zajištěn cennými papíry, kvitancemi, smlouvami! Ať je ukáže a vyrovná se s tebou!

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Otázky k ukázce č. 4

- Které prvky díla lze považovat za aktuální i dnes?
- Jaké chyby činily postavy v pensionu?
- Dal by se z nějakého důvodu román označit za sentimentální? Argumentujte.
- Charakterizujte druhy lásky v díle.
- Co víte o zacházení s postavami v celém Balzakově prozaickém díle?

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Ukázka č. 5

»U sta hromů, pánové,« řekl učitel, »nechte mi na pokoji otce Goriot a nepředkládejte nám jej, už hodinu jste nám jej stále ohřívali. Jednou dobrou výsadou města Paříže je, že se tady může člověk narodit, žít a zemřít, aniž si ho kdo všimne. Těžme tedy z výhod civilizace! Za dnešek je šedesát nebožtíků, chcete se rozplývat v soustrasti nad hromadným úmrtím v Paříži? Dodělal-li otec Goriot, tím lépe pro něho! Jestliže ho zbožňujete, jděte mu dělat stráž, ale nás ostatní nechtě klidně jíst!« »Oh, pravda,« řekla vdova, »tím lépe pro něho, že zemřel! Zdá se, že ten ubožák za svého života hodně zkusil!« To byla jediná pohřební řeč nad bytostí, jež Evženovi zosobňovala otcovství. Patnáct strážníků se pustilo do hovoru jako obvykle. Když Evžen s Bianchonem dojedli, ze všeho šel na ně mráz hrůzy: z třískání vidliček a lžic, ze smíchu v rozhovoru, z různých projevů těchto hltavých a lhostejných lidiček i z jejich neúčasti. Odešli pro kněze, který by u mrtvého v noci bděl a modlil se. Museli si propočítat, které poslední povinnosti musejí starochovi prokázat za malý zbytek peněz, který ještě měli. K deváté hodině večer bylo v tomto holém pokoji tělo položeno na máry mezi dvě svíčky a kněz si k němu usedl. Než šel Rastignac spát, zeptal se duchovního na cenu obřadu a pohřbu a napsal několik slov baronu de Nucingen a hraběti de Restaud, aby poslali své obchodní zmocněnce, kteří by vyrovnali všechny pohřební výlohy. Poslal k nim Kryštofa a pak ulehl a usnul vysílen únavou. Druhý den ráno byli nuceni Bianchon a Rastignac sami oznámit úmrtí, jež k polednímu bylo úředně zjištěno. Když ani za dvě hodiny žádný z obou zeťů neposlal peníze, ani se nikdo jejich jménem nedostavil, byl Rastignac již nucen zaplatit poplatek knězi. Když si Sylvie řekla o deset franků za zavnutí a zašití starocha do rubáše, začali Evžen s Bianchonem počítat, že by oni sami stěží na všechna vydání stačili, kdyby se příbuzní zesnulého nechtěli o nic postarat. Medik se tedy uvolil, že sám uloží mrtvolu do rakve pro chudé, kterou dal přinést z nemocnice, kde ji dostal laciněji.

»Vyved' teď pěkný kousek těm darebům!« řekl Evženovi. »Jdi zakoupit místo na pět let na hřbitově Père-Lachaise a objednej pohřeb třetí třídy v kostele a v pohřebním ústavě! Odmítnou-li ti zeťové a dcery zaplatit, dáš na pomník vyřýt: Zde odpočívá pan Goriot, otec hraběnky de Restaud a baronky de Nucingen, pohřbený na útraty dvou studentů.« Evžen uposlechl rady svého přítele, až když byl bezvýsledně u pana a paní de Nucingen a u pana a paní de Restaud. Nedostal se dál než ke dveřím. Oba vrátní měli přísné pokyny.

»Pán a paní,« řekli, »nikoho nepřijímají. Jejich otec zemřel a mají hluboký zármutek.« Evžen měl dostatečné zkušenosti s pařížskou společností, aby věděl, že nesmí dále naléhat. Srdce se mu podivně sevřelo, když viděl nemožnost dostat se až k Delfíne.

»Prodejte nějaký šperk,« napsal jí u vrátného, »aby váš otec mohl být řádně dopraven k svému poslednímu příbytku.« Zapečetil lístek a požádal baronova vrátného, aby jej odevzdal Tereze pro její velitelku. Vrátný jej však odevzdal baronovi de Nucingen a ten jej vhodil do ohně. Když pak Evžen všechno zařídil, vrátil se kolem třetí hodiny k měšťanskému penzionátu. Neubránil se slzám, když spatřil u postranních dveří rakev, stěží černým sukrem zastřenou, vystavenou na dvou židlích v této opuštěné ulici. Starý kropáč, kterého se dosud nikdo nechopil, trčel v měděné postříbřené kropence se svěcenou vodou. Dveře nebyly ani černě potaženy. Tak vypadá smrt chudých, bez okázalosti, bez průvodu, bez přátel, bez příbuzných. Bianchon, který musel být v nemocnici, napsal několik slov Rastignacovi, aby mu oznámil, co vyjednal v kostele. Internista mu sděloval, že mše je příliš drahá, že je nutno spokojit se s lacinějším obřadem odpoledním a žeposlal Kryštofa se vzkazem do pohřebního ústavu. Ve chvíli, kdy Evžen dočítal Bianchonovu čmáranici, spatřil v rukou paní Vauquerové medailon se zlatým kroužkem, v němž byly vlasy obou dcer.

»Jak jste se mohla opovážit to vzít?« řekl jí. »To je toho, copak se to mělo pohřbít s ním?« odpověděla Sylvie. »Je to ze zlata.« »Ovšem!« odvětil Evžen rozhořčeně. »Ať si vezme s sebou alespoň jedinou věc, která může představovat jeho dcery.«

Honoré de Balzac – Otec Goriot

Otázky k ukázce č. 5

- Má městský realismus nějakou domácí podobu?
- Jakou roli hrají v románu peníze?
- Srovnejte prvky realismu s předchozí epochou romantismu.
- Vysvětlete vývoj směru v evropských i domácích podmínkách.
- Lze jednání postav označit za věrohodné?
Diskutujte.
- Popište subjektivně nejsilnější momenty díla.

Zdroje

Literatura:

BALZAC, HONORÉ. *Otec Goriot*. Praha: Mladá fronta, 1984, ISBN 23-067-84.

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Jiří Ondra

